

Kunst

De dood van het KIT?

De voorbereidingen voor *De dood leeft* zijn al zeker drie jaar geleden begonnen. Het thema heeft een wat ironische lading gekregen, doordat het ministerie van Buitenlandse Zaken vorige maand bekendmaakte de culturele activiteiten van het Koninklijk Instituut voor de Tropen, waar het museum onder valt, per 1 januari 2013 te beëindigen. Het museum praat met de politiek, en bereidt publieksacties voor.

REPORTAGE TENTOONSTELLING 'DE DOOD LEEFT' IN TROPENMUSEUM

'De dood leeft' bevat een mooie mix van voorwerpen uit diverse culturen, persoonlijke verhalen en moderne kunst. Door **Hanneke de Klerck**

De dood kan schokken en doet dat ook. Niet de dood die we dagelijks in enorme hoeveelheden over ons uitgestort krijgen via bijvoorbeeld de televisie. Met die doden begint de tentoonstelling *De dood leeft* in het Tropenmuseum in Amsterdam: op tv-schermen zien we in een snelle opeenvolging van fragmenten de tv-serie moordenaar Dexter over een lijk gebogen, een nieuwslezer melding maken van de dood van Lous Haasdijk of Amy Winehouse, de Twin Towers neergaan, publiek rouwbeklag om doden na gevechten of rampen.

Daar zijn doden waaraan je bijna schouderophalend voorbij gaat. De dood is schokkend in de foto's die de Duitse fotograaf Walter Schels maakte in een hospice in zijn woonplaats Hamburg. Grote zwart-witportretten zijn het, van mensen in de dagen voor hun overlijden, en vlak erna. Serene tweeluiken van een man, een oude vrouw, een jonge jongen die aan een hiv-gerelateerde kanker overleed, mensen die er niet speciaal ziek uitzien, en na hun dood niet eens zoveel anders als ervoor.

Maar daar is ook het 2-jarige meisje met haar donkere haar en donkere ogen dat op de linkerfoto een zuurstofslangetje in haar neus heeft, en op de rechter met haar halfopen oogjes, gekleed in een wit jurkje, zo schrijnend duidelijk niet meer leeft. Haar moeder, schrijft Schels' partner Beate Lakotta die verantwoordelijk is voor de tekstjes bij de foto's, kon niet geloven dat het kindje, de helft van een tweeling, zou overlijden, dat ze twee dochters had gekregen om er een te moeten verliezen.

Het dode meisje in haar witte jurk-

Stof uit de Twin Towers

Tegelijkertijd met *De dood leeft* is in Uitvaartmuseum Tot Zover (op begraafplaats De Nieuwe Ooster in Amsterdam) de tentoonstelling **Af-terlife** te zien. Daar is werk te zien van veertien kunstenaars, onder wie Oscar Muñoz, Melanie Bonajo en Sarah van Sonsbeeck. Indrukwekkend is bijvoorbeeld de installatie van de Chinese kunstenaar Xu Bing, *Where Does the Dust Itself Collect*, oorspronkelijk uit 2004. Hij bedekt daarin een vloer met een dunne laag stof, afkomstig van de ingestorte Twin Towers. In het stofvlak zijn twee tekstregels uitgespaard uit een boeddhistisch gedicht: *As there is nothing from the first/ Where does the dust itself collect.*

je krijgt een pendant aan het einde van de tentoonstelling, in de kleine, hartverscheurende postmortemfoto's die daar hangen: in de 19de eeuw werden gestorvenen regelmatig gefotografeerd. Om een herinnering aan de doden te bewaren, want vooral van kinderen was het vaak de enige foto die werd genomen. Op de tentoonstelling is een hele familie te zien, geschaard rond het overleed gezette, open kistje van een baby, een moeder met haar dode kind op schoot, een ouder kind naast een gestorven broertje of zusje op een stoel, twee doden naast elkaar in een bed.

Het is een manier van met de dood omgaan die in de loop van de tijd in onbruik is geraakt, maar waarvan je je goed kunt voorstellen waar ze vandaan kwam en wat de bedoeling ervan was. Op eenzelfde manier geldt dat voor de dood in andere culturen: het hoeft niet te zijn wat je gewend bent, om toch te kunnen begrijpen wat het nut van bepaalde rituelen is.

Zo is er een ruimte waar een Ashanti-begravenis in Ghana wordt gereconstrueerd, met videobeelden en voorwerpen die met de begravenis te maken hebben: een doodsbed (dat van de begravenisondernemer kan worden gehuurd) waarop de dode wordt opgebaard, posters om de dood van een dierbare mee wereldkundig te maken, een kist, nepbloemen, een witte jurk zoals die waarin de dode op de video wordt begraven.

In een ander zaaltje is de crematie van een Balinese prinses te zien, op eenzelfde manier: met videobeelden en rituele voorwerpen zoals de grote verbrandingsstier die in een optocht wordt rondgedragen. Waar de Ashanti uitbundig hun verdriet tonen, valt op Bali geen traan. Twee heel verschillende manieren om de doden respect te tonen: verdriet, om haar te laten zien hoeveel er van haar gehouden werd; vrolijkheid, omdat tranen de ziel maar zouden binden aan de nabestaanden.

De dood leeft laat een mooie mix zien van rituelen en voorwerpen uit verschillende culturen, van persoonlijke verhalen (op video's), en van hedendaagse kunst. De schedels met een dood vogeltje in hun mond van Jan Fabre, of zijn *Leda, engel van de dood*, die het begin van de tentoonstelling vormt en waarin een doods-kist verandert in een zwaan.

De op video vastgelegde performance van Marina Abramovic, *Nude with skeleton* uit 2005, waarop zij naakt onder een skelet ligt en pogingen lijkt te doen het met haar buik weer in het leven te duwen. Of de *Underground Flowers* van de Chinese kunstenaar Yang Jiechang, die bot-

Memento mori

Skull (2010) van Jan Fabre. Zijn *Leda, engel van de dood*, waarin een doods-kist verandert in een zwaan, vormt het begin van de tentoonstelling. Onder: beschilderde porseleinen schedels in *Underground Flowers* van Yang Jiechang.

ten, ribben en schedels van porselein beschilderde met bloemen en ze tentoonstelt in open kratten. Hij maakte het ter nagedachtenis aan de doden die in 1989 vielen op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking. Waar echt gebeente vergaet, is porselein zeer

duurzaam, en Yang Jiechangs memento mori daarmee zo goed als onvergankelijk.

De tentoonstelling is voorbeeldig ingericht door ontwerp bureau Kossmann.dejong, dat de lichthal van het museum met metershoge zwarte doeken transformeerde tot een aan-

eenschakeling van intieme ruimtes, elk gewijd aan een aspect van de dood. Over sterven gaat het, over afscheid nemen, rouwen, het hierna maals en herdenken. Elke dag sterven naar schatting 150 duizend mensen, wereldwijd. Het is nauwelijks mogelijk een relevanter onderwerp voor een tentoonstelling te kiezen.

De dood leeft, t/m 29 juli 2012. Tropenmuseum Amsterdam. Bij de tentoonstelling is een tijdschrift verschenen dat 6,95 euro kost.